

Innst. O. nr. 30.

(1998-99)

Innstilling fra justiskomiteen om midlertidig lov om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre (innsynsloven).

Ot.prp. nr. 6 (1998-99).

Til Odelstinget.

1. PROPOSISJONENS HOVEDINNHOOLD

Justisdepartementet legger i proposisjonen fram forslag til en midlertidig lov om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre. Forslaget er en oppfølging av Stortingets behandling av Lund-kommisjonens rapport.

Ordningen innebærer at norske borgere og personer hjemmehørende i Norge gis fullt innsyn i dokumenter eller opplysninger i dokumenter som er registrert om dem mellom 8. mai 1945 og 24. november 1977 som ikke er omfattet av en særskilt unntaksbestemmelse. Etter dette tidspunkt vil innsyn være betinget av at innhenting, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lov eller regelverk, eller gjelder tilfeller hvor rettens beslutning til telefonkontroll foreligger, men hvor det nå kan synes tvilsomt om vilkårene for å foreta kontrollen forelå.

Skillet er satt i 1977 fordi det først da ble instruksfestet at overvåkingspolitiet ikke kunne innhente og registrere opplysninger alene på grunnlag av medlemskap i politisk organisasjon eller virksomhet.

Enkelte typer opplysninger er unntatt fra innsyn av hensyn til overvåkingstjenestens oppgaver. Dette gjelder opplysninger der sikkerhetsmessige eller personvernmessige hensyn tilsier at innsyn ikke gis, opplysninger i dokumenter som oppgir kilder eller navn på tjenestemenn i overvåkingspolitiet eller på dommere i telefonkontrollsaker, opplysninger som er av en slik karakter at innsyn kan skade forholdet til samarbeidende tjenester eller fremmed stat, eller opplysninger om metoder når dette kan skade overvåkingstjenestens pålagte oppgaver, med mindre dokumentet er innhentet ved bruk av en ulovlig metode.

I tillegg til innsyn for den enkelte selv, gis også en slik rett til nærstående til en avdød. Det foreslås at innsynsretten kan gjøres gjeldende i en periode på tre år.

Innsynsretten kan danne grunnlag for en økonomisk kompensasjon begrenset oppad til kr 100 000 i de tilfeller hvor overvåkingspolitiets virksomhet har medført alvorlige skadevirkninger for vedkommende.

I utgangspunktet kan bare den som søker om innsyn få erstatning og bare der innhenting, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende regelverk. Nærstående som er gitt rett til innsyn, kan overta retten til erstatning.

Det foreslås oppnevnt et organ til å behandle søknadene om innsyn og erstatning, og en egen klagenemnd.

2. BAKGRUNNEN FOR PROPOSISJONEN

Stortinget vedtok 1. februar 1994 å nedsette en kommisjon for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere (Lund-kommisjonen). Kommisjonens rapport er trykt som Dokument nr. 15 (1995-96), og dokumenterer en rekke kritikkverdige forhold rundt tjenestene, og da særlig i forhold til politiets overvåkingstjeneste. I proposisjonen redegjøres det kort for rapporten.

I forbindelse med Stortingets behandling av Lund-kommisjonens rapport, jf. Innst. S. nr. 240 (1996-97) ble det vedtatt å be Regjeringen fremme lovforslag om en ordning med en begrenset innsynsrett i overvåkingspolitiets arkiver, og å be Regjeringen utrede og fremme forslag om en egen erstatnings- og oppreisningsordning.

3. HOVEDPUNKTENE I HØRINGEN

Lovforslaget har vært sendt på høring til en rekke instanser. Flertallet av høringsinstansene har enten ikke hatt merknader til høringsutkastet eller i det vesentligste vært positive til forslaget.

Enkelte har imidlertid vært kritiske, og da særlig til at man får en «overprøving» av domstolene i de tilfeller hvor retten har gitt samtykke til telefonkontroll. I proposisjonen gjengis hovedpunktene i uttalelsene.

4. OVERVÅKINGSPOLITIETS ARKIVER OG REGISTRE

Justisdepartementet er avskåret fra å gripe inn i en verserende etterforskning, gi instruks eller føre kontroll med slik virksomhet idet dette er Riksadvokatens ansvarsområde. All virksomhet i overvåkingspolitiet som ikke anses som etterforskning, ligger derimot under Justisdepartementets ansvarsområde.

Overvåkingspolitiets sentrale arbeidsregister er unntatt fra Datatilsynets kontroll etter personregisterloven § 5, og Datatilsynet har derfor pr. dato ikke gitt konsesjon til registeret. De øvrige arbeidsregistrene i overvåkingspolitiet er unntatt fra konsesjonskravet, men kan bare opprettes etter innhentet samtykke fra Justisdepartementet.

Justisdepartementet er ansvarlig for hvordan arkivene faktisk er bygget opp ved overvåkingspolitiet. Arkivordningen ved overvåkingspolitiet er under utredning og i proposisjonen er bare dagens ordning omtalt.

Overvåkingspolitiets arkiver består i dag av tre deler: Et personsakarkiv som igjen består av overvåkingsaker og observasjonssaker, et personkontrollarkiv og et emnearkiv. I tillegg føres det en postjournal.

I proposisjonen redegjøres det nærmere for de ulike arkiver og registre.

5. DAGENS INNSYNSITUASJON

Det framgår av Innst. S. nr. 240 (1996-97) at gjeldende regler i liten utstrekning gir den som er registrert hos overvåkingspolitiet rett til innsyn i egen sak. Antakelig kan de som kan ha vært gjenstand for instruksstridig registrering eller ulovlige overvåkingsmetoder under den perioden som har vært gransket av Lund-kommisjonen påberope seg en rett til innsyn etter alminnelige rettsgrunnsetninger. Det er imidlertid uklart hvor langt en slik ulovfestet rett til innsyn går.

Etter straffeprosesslovens regler om innsyn i § 242 skal mistenkte og hans forsvarer på begjæring gis «adgang til sakens dokumenter såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskningens øyemed eller tredjemann». Disse reglene gjelder likevel ikke dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller fremmed stat. Innsyn etter § 242 vil ikke bli gitt i overvåkingspolitiets registre, kildeopplysninger og metodebruk, og personopplysninger om andre mistenkte og om tjenestemenn skal skjermes. I h.t. en nylig avsagt dom i Borgarting lagmannsrett er innsyn i overvåkingspolitiets saker begrenset til

siktedes forsvarer. Siktede selv vil ikke bli gitt innsyn i graderte dokumenter.

Straffeprosessloven § 28 regulerer retten til innsyn for saker som er avsluttet av retten, og påtaleinstruksen kap. 4 for saker som er avsluttet av påtalemyndigheten. Innsyn kan her begjæres av fornærmede eller «enhver annen som det har rettslig interesse for». Innsyn skal nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift, eller når det er grunn til å frykte at utskriften vil bli benyttet på urettmessig vis.

Overvåkingsinstruksen og kontrollloven (lov om telefon- og brevkontroll m.v. av 1915) vil pga. taushetspliktreger være til hinder for å kunne gi innsyn i dokumenter etter en generell innsynsordning.

Det foreligger en mulighet etter dagens regelverk til å gi innsyn i dokumenter som er gradert, hvis det er et sterkt behov for å gi den som anmoder om innsyn tilgang til de opplysninger som er registrert om vedkommende. Dette gjelder også dokumenter eller opplysninger i overvåkingspolitiets arkiver og registre. Regelverket åpner imidlertid ikke for en generell rett til innsyn etter visse vilkår som formålet med en begrenset innsynsordning tilsier.

6. INNSYNSORDNINGENE I ANDRE LAND

Når det gjelder innsyn i andre lands etterretningsvirksomhet er hovedregelen at det ikke gis innsyn. Sveits og Nederland derimot har begge gjennomført en innsynsordning for sine respektive tjenester. Det gis i proposisjonen en kort redegjørelse for de ulike ordningene.

7. GENERELLE MERKNADER TIL LOVFORSLAGET

7.1 Forslagets formål

Lund-kommisjonen og Stortinget har lagt til grunn at det har foregått både ulovlig overvåking, instruksstridig registrering og instruksstridig bruk av opplysninger overfor norske borgere i den perioden kommisjonen har gransket. Lovforslaget i proposisjonen har til formål å gi de enkeltpersoner som måtte være instruksstridig registrert eller ulovlig overvåket i granskingsperioden, en mulighet til å få innsyn i de dokumenter hvor disse opplysninger har blitt nedtegnet. Dette kan eventuelt danne grunnlag for en økonomisk kompensasjon i de tilfeller hvor ulovlige eller instruksstridige forhold fra overvåkingspolitiets side har medført alvorlige skadevirkninger for vedkommende. Forslaget tar også sikte på å gi et bredest mulig innsyn også for øvrige dokumenter som ikke måtte tilfredsstillende slike vilkår.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Vidar Bjørnstad, Astrid Marie Nistad, Jan Petter Rasmussen og Ane Sofie Tømmerås, fra Kristelig Folkeparti, Finn Kristian Marthinsen og Åse Wisløff Nilssen og fra Senterpartiet, Tor Nymo, konstaterer at forslaget om midlertidig lov om begrenset innsyn i overvåkningspolitiets arkiver og registre har sitt utgangspunkt i at Lund-kommisjonen og Stortinget har lagt til grunn at det har foregått både ulovlig overvåkning, instruksstridig registrering og instruksstridig bruk av opplysninger overfor norske borgere i den perioden kommisjonen har gransket.

Flertallet støtter lovforslaget i proposisjonen der det åpnes for begrenset innsyn i overvåkningspolitiets arkiver og registre. Flertallet er også enig i departementets forslag om at dette eventuelt kan danne grunnlag for en økonomisk kompensasjon i de tilfeller hvor ulovlige eller instruksstridige forhold fra overvåkningspolitiets side har medført alvorlige skadevirkninger for vedkommende.

Flertallet viser til at kontroll- og konstitusjonskomiteen i sin Innst. S. nr. 240 (1996-97), kap. 9.2.7 s. 107, uttaler at innsyn er

«nødvendig for den enkeltes vurdering av om det finnes grunnlag for å søke økonomisk kompensasjon for eventuelle belastninger ved registreringen.»

samt at

«den enkelte kan ha behov for å få innsyn i opplysninger som en mener er innsamlet ved ulovlig tiltak eller nedtegnet i strid med overvåkingsinstruksen.»

Flertallet har merket seg at forslaget tar sikte på å ivareta de hensyn som tilsa at Lund-kommisjonen ble nedsatt, samt å følge opp de konklusjoner som ble trukket av Stortinget, og de merknader som ble gitt av kontroll- og konstitusjonskomiteen i forbindelse med behandlingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Jan Simonsen og Jørn L. Stang og fra Høyre, lederen Kristin Krohn Devold og Bjørn Hernæs, viser til at spørsmålet om innsyn og erstatning ble behandlet i Innst. S. nr. 240 (1996-97) fra Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité med utgangspunkt i Lund-kommisjonens arbeid. Disse medlemmer uttalte den gang (s. 108):

«Disse medlemmer viser imidlertid til at formålet med nedsettelsen av Stortingets granskingskomisjon var å avdekke irregulær overvåking og registrering i de hemmelige tjenester, og eventuell samrøre med partier, organisasjoner og institutter utenfor de hemmelige tjenester. Kommisjonenes funn, og den etterfølgende politiske behandling utgjør derved etter disse medlemmers oppfatning den viktigste forsikring til norske borgere om at urettmessige innhentede og

registrerte opplysninger ikke vil bli brukt på en instruksstridig måte i fremtiden. Disse medlemmer mener at påviste behov for oppreising for enkeltmennesker de facto imøtekommes gjennom behandlingen av granskingskomisjonens innstilling, og at slike behov ikke fordrer omfattende innsynsrett i overvåkningspolitiets mapper.

Disse medlemmer vil peke på at det er av avgjørende betydning å gjenskape tilliten til de hemmelige tjenester, og sikre at systematiske regelbrudd ikke skal forekomme i fremtiden.

Disse medlemmer understreker at innsynsspørsmålet - som så mange andre saker som vedrører overvåkingstjenestens virksomhet - må løses ut fra en skjønnssom og forsvarlig avveining av hensynet til personvern og den enkeltes rettssikkerhet på den ene side, og hensynet til fellesskapets interesser og rikets sikkerhet på den annen side.

Disse medlemmer mener at årsaken til at innsynsretten i det hele tatt er blitt aktualisert er de funn som er gjort gjennom denne granskingen. Disse medlemmer mener dette spørsmålet tør være aktuelt enten en vurderer det ut fra overvåkingstjenestens perspektiv eller det vurderes i forhold til enkeltpersoners interesser.

Disse medlemmer vil understreke at hensyn til offentlighet er viktig for å ivareta borgerens rettssikkerhet, og mener at det fordrer kontinuerlig nedgradering av dokumenter i det offentlige. Dette bør etter disse medlemmers mening kunne skje på en bedre og mer omfattende måte enn hittil, også innenfor overvåkningspolitiets område. Disse medlemmer legger imidlertid til grunn at overvåkningspolitiet på bakgrunn av granskingen - så langt det er mulig - vil ajourføre sine registre, slik at upålitelige eller uriktige opplysninger kan slettes.

Disse medlemmer kan også se at enkelte kan ha behov for å få innsyn i opplysninger som en mener er innsamlet ved ulovlige tiltak, eller nedtegnet i strid med overvåkingsinstruksen. Disse medlemmer minner imidlertid om klageretten til Stortingets kontrollutvalg, som har som oppgave å påse at overvåkingstjenestens virksomhet drives innenfor lov og instruks. Disse medlemmer legger til grunn at kontrollutvalget vil påse at ulovlig innhentede opplysninger blir slettet.

Disse medlemmer vil videre understreke at innsynsproblematikken må vurderes særlig i forhold til rikets sikkerhet. Disse medlemmer understreker at det kan være svært vanskelig på forhånd å overskue rekkevidden av dette hensynet, ikke minst fordi det i nåtid kan være vanskelig å vurdere hvilke personopplysninger som i en annen/fremtidig situasjon kan være av betydning å ha nedtegnet. Disse medlemmer viser til at hensynet til rikets sikkerhet ligger til grunn for den innskrenking som på dette område er gjort i personvernet og innsynsretten, og slik må det nødvendigvis være fordi det er behov for en sterk og lovlydig overvåkingstjeneste. Disse medlemmer finner det på denne bakgrunn vanskelig å se konsekvensen av en innsynsrett i overvåkningspolitiets arkiver, og finner således at hensynet til overvåkingstjenestens fremtidige virksomhet, hensynet til kildevern og hensynet til beskyttelse av overvåkningspolitiets metoder tilsier at forslag om innsynsrett blir avvist.»

Disse medlemmer opprettholder sitt standpunkt fra 1997 og vil på denne bakgrunn stemme imot loven.

Disse medlemmer mener at det fremlagte forslaget kan få uheldige skadevirkninger for overvåkingspolitiets arbeid i tillegg til at det vil kunne medføre urimelig store utgifter for det offentlige. Når stortingsflertallet går inn for innsynsretten burde den i det minste vært betinget av at søkeren kan dokumentere en sannsynlighetsovervekt for at vedkommende har lidd alvorlig skade og derfor kan være berettiget til erstatning etter lovens § 3.

7.2 Hensyn som må ivaretas ved etablering av en innsynsordning

I motsetning til de fleste andre offentlige registre som inneholder personopplysninger vil ikke opplysninger som er registrert i overvåkingspolitiets registre alltid være fullstendige og korrekte. Rettssikkerhetsmessige og personvernmessige hensyn må derfor for det første ivaretas med hensyn til den enkeltes rett til å få vite hva som er registrert om vedkommende. For det andre må opplysninger om andre personer skjermes for innsyn. Enkelte typer opplysninger bør det heller ikke gis innsyn i av hensyn til overvåkingstjenestens oppgaver.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i departementets vektlegging av at en innsynsordning skal ivareta flere hensyn. Spørsmålet om hvordan den enkelte vil få sin forespørsel om innsyn behandlet, vil være sentralt for en innsynsordning. Det er viktig at den enkelte føler trygghet for at forespørselen vil bli behandlet på en betryggende måte etter de vilkår som vil bli gitt i loven.

Videre støtter flertallet departementet i at rettssikkerhetsmessige og personvernmessige hensyn for det første må ivaretas med hensyn til den enkeltes rett til å få vite hva som er registrert om vedkommende. På den måten vil det bli mulig å ivareta hensynet til individets integritet i forhold til det offentlige. For det andre må opplysninger om andre personer skjermes for innsyn, for på den måten å ivareta hensynet til deres rettssikkerhet og personvern.

Flertallet slutter seg også til departementets vurdering om at det ikke bør gis innsyn i enkelte typer opplysninger av hensyn til overvåkingstjenestens oppgaver og metodebruk.

Flertallet vil understreke overvåkingstjenestens viktige arbeid, bl.a. oppgaven med å beskytte samfunnet mot visse former for særlig alvorlig kriminalitet. Dette vil være kriminalitet som direkte kan influere på vår sikkerhet som nasjon eller true større grupper av personer som bor i Norge. Slike sikkerhetsmessige hensyn må også ivaretas ved en innsynsordning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre minner om at overvåkingspolitiet i dag utfører et meget viktig arbeid i bekjempelse av spionasjevirksomhet som kan være en trussel mot landets sikkerhet og i forbygging av terrorisme. Det arbeidet overvåkingspolitiet utfører bidrar til å redde menneskeliv. Disse medlemmer ser det som helt avgjørende at dette arbeidet ikke blir skadelidende av den nye innsynsloven, og viser til høringsnotatet fra Overvåkingssentralen der det heter at

«... hensynet til at POTs nødvendige og fremtidsrettede virksomhet i minst mulig grad blir skadelidende, tilsier at innsynsordningen ikke gjøres mer omfattende enn høyst nødvendig for å oppnå det formålet Stortinget har anvist, nemlig å gjøre rett mot dem som måtte ha blitt utsatt for en urett.»

Disse medlemmer frykter at en så åpen innsynslov som departementet foreslår vil fornye og forsterke en debatt rundt overvåkingspolitiet som Lund-kommisjonens rapport burde ha satt en sluttstrek for, og at innsynsloven vil trekke urimelig mye ressurser vekk fra det viktige arbeidet som overvåkingspolitiet utfører.

7.3 Vilkår for innsyn

7.3.1 Innledning

Stortinget har lagt til grunn at det skal vurderes en rett til innsyn i «opplysninger som er innsamlet ved ulovlig tiltak eller nedtegnet i strid med overvåkingsinstruksen». Departementet er av den oppfatning at også en instruksstridig bruk av opplysninger som det i utgangspunktet var instruksmessig å innhente bør omfattes av innsynsordningen.

For å få en forståelse av hva som ligger i vilkårene for innsyn, gis en nærmere redegjørelse for hva som forstås med begrepene registrering, overvåking og instruksstridig bruk sett i sammenheng med overvåkingstjenestens oppgaver, jf. pkt. 7.3.2 til 7.3.5 i proposisjonen.

Når det gjelder registrering, fremgår det bl.a. at opplysninger om politisk tilhørighet ikke i seg selv skal være grunnlag for registrering. Bestemmelsen ble første gang gitt i instruksform i 1977, men prinsippet ble nedfelt i rundskriv i 1970.

Når det gjelder overvåking, vises det bl.a. til at skillet mellom forebyggende virksomhet og etterforskning har betydning for hvilke metoder tjenesten kan anvende. Det pekes videre på at Lund-kommisjonens rapport og Stortingets behandling avdekket uenighet med hensyn til forståelsen av gjeldende regelverk vedrørende bruk av telefonkontroll som metode. For det første har det vært uenighet om forståelsen av selve hjemmelsloven, kontrollloven av 1915, dernest har det vært uenighet om forståelsen av straffeloven § 104 a, som er aktuell i forbindelse med telefonavlytting av personer som er tilknyttet organisasjoner, grupper eller andre sammenslutninger. I proposisjo-

nen gis det en kort redegjørelse for disse problemstillingene. Departementet vil vurdere om det er behov for å endre straffeloven § 104 a.

7.3.2 Departementets forslag til vilkår for innsyn og høringsinstansenes merknader

7.3.2.1 Departementets opprinnelige forslag

Departementet foreslo i høringsutkastet at innsyn skulle gis til enkeltperson hvor opplysninger om dem var «innhentet ved ulovlig metode eller registrert eller brukt i strid med den til enhver tid gjeldende overvåkinginstruks». Det skulle også gis innsyn i de tilfeller hvor rettens samtykke til telefonkontroll forelå, men hvor kontrollen var blitt foretatt i strid med lovgrunnlaget.

Departementet var av den oppfatning at selv om en person hadde blitt instruksmessig registrert, kunne det i ettertid tenkes at registreringen ikke lenger var i samsvar med instruksen, fordi informasjonen hadde blitt av en slik karakter at den skulle vært makulert. Informasjon som nevnt ville etter departementets syn kun regnes som instruksstridig i de tilfeller hvor den var brukt i strid med instruksen, og ikke dersom den kun passivt hadde ligget i arkivene eller vært nedtegnet i registrene.

Det samme forhold mente departementet også kunne legges til grunn ved overvåking f.eks. ved telefonkontroll. Såfremt tjenesten fortsatte kontrollen i lengre tid etter at tillatelsen til kontrollen var utløpt, må dette anses som ulovlig overvåking. Innsyn måtte her kunne gis i de dokumenter som relaterte seg til den ulovlige delen av overvåkingen. For avlytting som hadde blitt foretatt innenfor det tidsrom domstolen hadde gitt samtykke til, men hvor kravet til mistanke ikke lenger var til stede, ville avlyttingen måtte anses som ulovlig fra det tidspunkt da politiet skulle ha avsluttet kontrollen.

Et særlig spørsmål reiste seg i de tilfeller hvor telefonkontroll var skjedd med rettens samtykke, men hvor grunnlaget for beslutningen ikke var innenfor lovens rammer, f.eks. telefonkontroll i forebyggende øyemed. Departementet så betenkeligheter med å åpne for innsyn i slike tilfeller da dette ville medføre en overprøving av rettens beslutning. På den annen side hadde det framkommet såvidt sterk kritikk både fra kommisjonen og Stortinget når det gjaldt bruk av telefonkontroll som metode, at departementet var av den oppfatning at innsynsordningen også måtte omfatte en rett til innsyn i de tilfeller hvor det var gitt samtykke til telefonkontroll i strid med lovgrunnlaget. Det ble ikke lagt opp til at navn på de aktuelle dommere skulle skjermes for innsyn.

7.3.2.2 Høringsinstansenes merknader

Oslo statsadvokatembeter og fylkesmannen i Oslo og Akershus uttalte bl.a. at kriteriene for innsyn ikke burde omhandle ulovlige eller instruksstridige for-

hold, men vurderinger av om bruken av opplysningen hadde medført skade eller ulempe for enkeltpersoner. Selv om registreringen i seg selv var lovlig, burde ikke dette avskjære retten til innsyn.

Flere høringsinstanser var kritisk til at det skulle kunne gis rett til innsyn i dokumenter vedrørende telefonkontroll, når kontroll var iverksatt med rettens samtykke.

Riksadvokaten viste til at det ble begjært og gitt kjennelse for telefonkontroll etter kontrollloven av 1915 bare med henvisning til de lovbestemmelser som var overtrådt, uten angivelse av det faktum bestemmelsen skal brukes på. Denne framgangsmåten gjør det umulig å kontrollere om de materielle vilkår - mistankens art og styrke - var oppfylt i den enkelte sak. Riksadvokaten viste videre til at kriteriet «nødvendig lovgrunnlag» tar sikte på forståelsen av straffeloven § 104 a annet ledd, og pekte på at den forståelsen av bestemmelsen som kan synes lagt til grunn i overvåkingstjenesten, forhørsrettene og kontrollutvalgene, ikke er uforenlig med ordlyden i bestemmelsen. Riksadvokaten gikk imidlertid ikke imot en innsynsrett i disse sakene.

Landsorganisasjonen mente på den annen side at retten til innsyn var gjort noe for begrenset.

Vedrørende kriteriet «instruksstridig bruk» uttaler Riksadvokaten at det i overvåkingstjenestens registre og arkiver varierer i betydelig grad om det er notert om, til hvem og i hvilken grad den registrerte informasjon er gitt videre. Dette materialet gir følgelig ingen veiledning i avgjørelsen av om slik instruksstridig kommunikasjon av opplysninger har funnet sted i de konkrete tilfeller.

Overvåkingssentralen uttalte for sin del at ut fra hensynet om å rette opp en urett som er begått mot enkeltmennesker, synes særlig kriteriet om at opplysninger er brukt i strid med den til enhver tid gjeldende overvåkinginstruks å være viktig.

7.3.2.3 Departementets vurdering

Det høringsinstansene særlig har hatt innvendinger mot i departementets opprinnelige forslag, er kriteriet «ulovlig metode», og da særlig i forhold til behandlingsorganets mulighet til å «overprøve» lovligheten av domstolens samtykke til telefonkontroll. Departementet har ingen problemer med å se de betenkeligheter som høringsinstansene uttrykker.

På den annen side vil man ved å unnta muligheten til innsyn overfor personer som er blitt telefonavlyttet, redusere muligheten for å kunne gjennomføre en mest mulig tillitvekkende innsynsordning.

Departementet har under tvil kommet til at telefonkontrollsakene ikke bør unntas fra innsynsretten, men har endret vilkåret for innsyn, og legger vekt på at behandlingsorganet ikke skal vurdere om telefonkontrollen var lovlig sett i forhold til rettens samtykke, men ut fra de dokumenter som nå er tilgjengelig,

skal vurdere om telefonkontrollen synes å tilfredsstille lovens krav for å kunne iverksette en slik kontroll.

På bakgrunn av høringen foreslås kriteriet «når innhentingen, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lovbestemmelse, forskrift eller instruks.»

7.3.2.4 Spørsmål om å sette et tidsskille for vurdering av vilkår for innsyn

Enkelte høringsinstanser har uttalt at de hadde sett det som formålstjenlig med et større innsyn i eldre dokumenter, dvs. at det burde innføres et tidsskille for når vilkårene for innsyn burde gjøres gjeldende. Riksadvokaten foreslår en generell rett til innsyn i materiale som er registrert t.o.m. 1988.

Departementet ser problemer med å fastsette et tidsskille, men legger vekt på at bl.a. Riksadvokaten går inn for større innsyn i eldre dokumenter, og foreslår derfor at det åpnes for fullt innsyn i dokumenter/opplysninger som er registrert i overvåkingspolitiets arkiver og registre og i telefonkontrollsaker før ikrafttredelsen av overvåkingsinstruksen av 1977.

Lovforslaget vil dermed gå noe lenger enn de intensjoner med ordningen som synes å ha blitt lagt til grunn i Stortingets vedtak om innsynsordning.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i departementets forslag om at det bør settes et skille vedrørende retten til innsyn ved overvåkingsinstruksen av 1977. Flertallet viser til at det foreslås å åpne for fullt innsyn i dokumenter eller opplysninger i dokumenter som er registrert i overvåkingspolitiets arkiver og registre før ikrafttredelsen av denne instruksen 25. november 1977.

Flertallet har merket seg at flere høringsinstanser har hatt innvendinger til kriteriet «ulovlig metode» i departementets opprinnelige forslag, og da særlig i forhold til behandlingsorganets mulighet til å «overprøve» lovligheten av domstolens samtykke til telefonkontroll.

Flertallet ser de betenkeligheter som høringsinstansene uttrykker, og viser til at departementet særlig vektlegger at det kun vil være nedtegnede opplysninger som vil kunne være gjenstand for en vurdering av behandlingsorganet. Hvilke opplysninger som vil være gitt muntlig til dommeren vil således ikke være dokumentert, og grunnlaget for en slik etterprøving vil derfor i mange tilfeller kunne være mangelfull.

Flertallet viser imidlertid til at departementet vektlegger de særegne forhold som gjør seg gjeldende ved en innsynslov. Ved å unnta muligheten til innsyn overfor personer som er blitt telefonavlyttet, vil muligheten for å kunne gjennomføre en innsynsordning som vil kunne skape tillit til at de forhold som det bør gis innsyn i blir gitt innsyn i, bli sterkt redusert. Det er

nettopp i telefonkontrollsakene at det har fremkommet betydelig kritikk, både overfor overvåkingspolitiet og domstolen. Det vises her til kap. 2.2.2, hvor det er vist til at Lund-kommisjonen bl.a. har uttalt at:

«Kommisjonens undersøkelser viser at overvåkingsstjenestens bruk av telefonkontroll i mange tilfeller har gått langt utenfor lovens rammer.»

Og

«Etter kommisjonens oppfatning avslører forhørsrettens beslutninger gjennomgående en svært overflatisk prøvelse.»

Flertallet har videre merket seg at det i forbindelse med Stortingets behandling av Lund-kommisjonens rapport, er avdekket uenighet med hensyn til forståelsen av regelverket vedrørende bruk av telefonkontroll som metode.

Flertallet viser i den forbindelse til Innst. S. nr. 240 (1996-97) der kontroll- og konstitusjonskomiteens flertall bl.a. uttaler om reglene om telefonkontroll:

«Flertallet kan således ikke se at ordlyden i disse bestemmelser åpner for uklarhet, det følger direkte av bestemmelsene at:

- telefonkontroll bare kan iverksettes overfor personer, ikke til å føre kontroll med organisasjoner eller partier,
- telefonkontroll bare kan iverksettes når noen med grunn kan mistenkes for straffbare forhold som er begått,
- mistanke om at straffbare handlinger blir forbedret eller planlagt, er ikke tilstrekkelig for å begrunne telefonavlytting, med mindre selve forbedringshandlingen i seg selv er gjort straffbar.»

Ut i fra en totalvurdering støtter flertallet departementet i at telefonkontrollsakene ikke bør unntas fra innsynsretten. Flertallet støtter departementet når det gjelder vilkåret for innsyn, og legger som departementet vekt på at behandlingsorganet ikke skal vurdere om telefonkontrollen var lovlig sett i forhold til rettens samtykke, men at behandlingsorganet ut fra de dokumenter som nå er tilgjengelig, skal vurdere om telefonkontrollen synes å tilfredsstille lovens krav for å kunne iverksette en slik kontroll. Flertallet understreker departementets presisering om at det ikke skal foretas noen lovmessig vurdering av domstolens avgjørelse av kontrollen som sådan, men en vurdering av å kunne åpne for innsyn på bakgrunn av de i dag tilgjengelige dokumenter.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at departementet foreslår innsynsrett når innhentingen av opplysninger er skjedd ved telefonkontroll besluttet av retten, og det etter en vurdering av de nå tilgjengelige dokumenter kan synes tvilsomt om vilkårene for å foreta telefonkontroll var oppfylt. Disse medlemmer har merket seg at departementet har kommet til

denne konklusjonen under tvil og at departementet mener at alternativet er å nekte innsyn i alle telefonkontrollsakene hvor kontrollen har skjedd med rettens samtykke. Disse medlemmer mener at departementets forslag bryter mot konstitusjonelle grenser mellom domstoler, forvaltning og Storting. Bare dersom en telefonkontroll har vært satt i gang uten domstolskjennelse eller dersom kontrollen har foregått utover den tiden domstolen har bestemt kan en slik telefonovervåking sies å være ulovlig. Disse medlemmer har registrert at departementet mener at en telefonavlytting som er foretatt innenfor det tidsrommet domstolen har gitt samtykke til, men hvor kravet til mistanke ikke lenger er til stede, må betraktes som ulovlig ved det tidspunktet da politiet skulle ha avsluttet kontrollen. Disse medlemmer mener at en slik grenseoppgang trukket i ettertid er en umulighet.

7.3.3 Unntak fra innsynsretten

Enkelte typer opplysninger bør det pga. overvåkingstjenestens oppgaver ikke gis innsyn i. Dette gjelder opplysninger som er av en slik karakter at nasjonens selvstendighet eller sikkerhet vil kunne svekkes om de blir gjort kjent, og opplysninger som er av en slik art at grupper av personer vil kunne være truet om opplysningene ble gjort kjent. Det bør heller ikke gis innsyn i de metoder overvåkingstjenesten bruker for å avdekke disse miljøene. Dessuten bør det av sikkerhetsmessige og personvernmessige grunner ikke gis innsyn i opplysninger om andre personer som måtte være omtalt i de dokumenter det gis innsyn i.

Stortinget har lagt til grunn at innsyn ikke skal gis «i saker eller saksområder som kan skade rikets sikkerhet». Dette vilkåret er såpass snevert at det ikke gir mulighet til å unnta en del saker fra innsyn som overvåkingspolitiet arbeider med i dag. Departementet forstår det slik at Stortinget i begrepet «rikets sikkerhet» har lagt en videre forståelse til grunn enn den allmenne juridiske forståelse av begrepet. For å unngå at et begrep blir brukt på forskjellige måter i ulike deler av lovverket, ser departementet det derfor som hensiktsmessig at det i loven tales om «sikkerhetsmessige hensyn».

Unntak fra innsyn skal etter dette skje hvis «sikkerhetsmessige hensyn» krever det. Dette betyr at det ikke skal gis innsyn når det vil kunne skade overvåkingspolitiets arbeid med å forebygge og etterforske lovbrudd eller Norges forhold til en fremmed stat.

En innsynsordning som foreslått vil omfatte alle registrerte opplysninger i perioden fra 8. mai 1945 til 8. mai 1996. Innsynsordningen vil også omfatte saker som er under etterforskning, men bare opplysninger som er registrert fram til 8. mai 1996.

Den foreslåtte innsynsordningen vil innebære at innsyn gis siktede selv, og ikke begrenses til forsvarer slik straffeprosessloven gjør. Andre personer enn de som ber om innsyn vil også være omtalt i dokumenter

som det vil kunne være aktuelt å gi innsyn i. Slike navn bør unntas fra innsyn såfremt personvernmessige hensyn tilsier det.

Navn på tjenestemenn og personopplysninger om dem for øvrig, skal i utgangspunktet utelates fra de dokumenter det gis innsyn i. Hvis det på bakgrunn av innsyn blir inngitt en anmeldelse mot tjenestemenn, vil spørsmålet om å opplyse navn på tjenestemenn kunne stille seg annerledes.

Lund-kommisjonen tar ikke stilling til hvorvidt det foreligger straffbare forhold og om enkelte tjenestemenn bør stå til ansvar for eventuelle straffbare handlinger. Riksadvokaten har behandlet dette spørsmålet, men har ikke funnet grunnlag for å iverksette etterforskning mot enkelte tjenestemenn. Departementet presiserer at forslaget til innsynsordning ikke gir mulighet for den enkelte til å kreve straffeforfølgning mot tjenestemenn utover det som følger av dagens rettstilstand.

Enkelte høringsinstanser har uttalt at navn på dommere i telefonkontroll saker bør unntas fra innsyn av samme grunn som navn på tjenestemenn i overvåkingspolitiet. Departementet følger opp dette i lovforslaget.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen forutsatte i Innst. S. nr. 240 (1996-97) at innsyn skal begrenses slik at kildeopplysninger og metodebruk skjermes, og at personvern hensyn ivaretas.

Det foreslås at navn på kilder i overvåkingspolitiets dokumenter skal utelates før innsyn gis.

Overvåkingspolitiets metodebruk skiller seg ikke fra det øvrige politiets bruk av metoder, og metoden vil i mange tilfeller ikke være av en slik karakter at nektelse av innsyn om metoden skulle være berettiget. Imidlertid kan opplysninger om metoder kunne berettige unntak, f.eks. kan det skje at metoder som tjenesten bruker mot de respektive miljøer den er satt til å bekjempe eller følge med på, vil kunne gi disse miljøer et videre spillerom om de ble kjent.

Et særlig spørsmål reiser seg i forbindelse med forholdet til samarbeidende tjenester. Utveksling av informasjon mellom de respektive tjenester er basert på en felles forståelse av at dette er informasjon som ikke skal gis videre. Det bør derfor som en hovedregel ikke gis innsyn i hvor opplysningen kommer fra, dvs. at den kommer fra en samarbeidende tjeneste.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, støtter departementet i at enkelte typer opplysninger bør det pga. overvåkingstjenestens oppgaver ikke gis innsyn i. Dette gjelder opplysninger av en slik karakter at nasjonens selvstendighet eller sikkerhet vil kunne svekkes om de blir gjort kjent, og opplysninger som er av en slik art at grupper av personer vil kunne være truet om opplysningene ble gjort kjent. Det bør videre ikke

gis innsyn i de metoder overvåkingstjenesten bruker og heller ikke i de tilfeller det kan skade forholdet til samarbeidende tjenester. Flertallet er dessuten enig i at det av sikkerhetsmessige og personvernmessige grunner ikke gis innsyn i opplysninger om andre personer som måtte være omtalt i de dokumenter det gis innsyn i.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er uenig i behovet for en innsynslov. Dersom en slik lov likevel innføres, er de foreslåtte unntaksbestemmelsene helt nødvendige, og disse medlemmer har ingen innvendinger til de unntakene fra innsynsretten som blir foreslått i § 2. Disse medlemmer viser spesielt til høringsnotatet fra Overvåkingssentralen der det sterkt understrekes at forholdet til samarbeidende tjenester er svært tungtveiende, ikke minst i forhold til overvåkingspolitiets fremtidige arbeid, og at det derfor er ønskelig at opplysninger fra samarbeidende tjenester uten unntak må være unntatt fra innsyn. Disse medlemmer er enig i disse synspunktene.

7.4 Erstatning

Stortinget har i forbindelse med sin behandling av Lund-kommisjonens rapport lagt til grunn at de som har lidd grov urett som følge av ulovlig eller instruksstridig registrering og overvåking skal ha krav på en form for erstatning eller oppreisning. Utgangspunktet i dag er at den enkelte er ansvarlig for skade som han eller hun har voldt forsettlig eller uaktsomt. Skadeserstatningsloven gir regler om arbeidsgiveransvar, oppreisning og om ménerstatning som kan være relevante i denne sammenheng.

Også etter straffeprosessloven kap. 31 kan det gis erstatning og oppreisning til den som har vært under strafferettslig forfølgning av staten. Ansvarsgrunnlaget for staten er objektivt når vilkårene er oppfylt.

Videre nevnes at erstatning fra staten i visse tilfeller gis som billighetserstatning. Vilkårene for å bli tilkjent billighetserstatning er ikke lovregulert, og søkerne har ikke et rettslig krav på erstatning.

Departementet anser det hensiktsmessig at det utformes en egen erstatningsordning i tilknytning til den innsynsordning som etableres. Ordningen bør ha preg av en billighetserstatningsordning, en kompensasjon som både kan relatere seg til skade av økonomisk og ikke økonomisk art.

Utgangspunktet for et krav er at vedkommende har fått innsyn. Departementet mener at et spørsmål om erstatning alltid vil måtte foretas på bakgrunn av de spesielle vilkår for innsyn, selv om innsyn er gitt på et generelt grunnlag, dvs. før 25. november 1977.

Departementet foreslo i høringsbrevet å anvende Stortingets formulering med hensyn til vilkår for erstatning - lidd grov urett - som følge av overvåkingspolitiets virksomhet. Vedkommende trengte ikke å ha

opplysninger om den urett som var begått, og det skulle i utgangspunktet legges til grunn en objektiv vurdering av overvåkingspolitiets virksomhet overfor vedkommende. I alle tilfeller mente departementet at vilkåret måtte anses å foreligge hvor det var blitt foretatt ulovlig romavlytting, eller hvor det var iverksatt telefonkontroll på grunnlag av en feil lovforståelse, eller hvor avlyttingen fortsatte uten lenger å ha hjemmel.

I de tilfeller hvor det ikke var brukt aktive overvåkingsmetoder, men hvor det instruksstridig var registrert opplysninger om vedkommende, skulle det etter departementets mening mye til for at en person kunne sies å ha lidd grov urett. Hadde overvåkingspolitiet instruksstridig registrert opplysninger om vedkommende, og disse opplysningene var gitt til klareringsmyndigheten i forbindelse med en sikkerhetsklarering, ville vedkommende ha lidd grov urett hvis det var sannsynlig at dette hadde virket negativt inn på vedkommendes arbeidssituasjon. Departementet presiserte imidlertid at ordningen kun skulle omfatte innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre, ikke innsyn i arkiver og registre ved FO/S eller den enkelte bedrift. På samme måte ville det måtte regnes som grov urett hvis overvåkingspolitiet hadde viderebrakt opplysninger instruksstridig til parter som tjenesten hadde taushetsplikt overfor, og disse opplysningene var brukt på en slik måte at vedkommende hadde lidd grov urett.

For nærstående som var gitt innsyn, ville det være den som det var gitt innsyn på vegne av, som måtte ha lidd grov urett. Den nærstående ville således overta dennes rett.

Regjeringsadvokaten uttalte bl.a. at han var i tvil om uttrykket «grov urett» var helt heldig, og mente det ble mer dekkende å utforme en regel som knytter seg til feil som har fått alvorlige skadevirkninger. Det burde også gjennomtenkes grundigere hvilken persongruppe som skulle omfattes, og også om ordningen skulle gjelde for juridiske personer.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus uttalte bl.a. at det ikke bør være noe vilkår for oppreisning at den skade som er forvoldt skyldes ulovlige metoder eller brudd på instruks. Erstatning burde gis der skade direkte eller indirekte skyldtes overvåkingspolitiets virksomhet og skadelidte selv ikke kunne sies å ha gjort de skadevoldende forhold naturlige. Erstatningsspørsmål burde i mange tilfeller kunne avklares uten innsyn i enkeltpersoners mapper.

Departementet er uenig i at erstatning skal kunne fastsettes uavhengig av en vurdering av vilkår for innsyn, men foreslår at erstatningen må vurderes opp mot hvilke skadevirkninger overvåkingspolitiets virksomhet har medført for vedkommende sett i relasjon til hvilke feil som er begått. Skaden må være alvorlig.

For telefonkontroll som er iverksatt med rettens samtykke vil det ikke være aktuelt med erstatning på bakgrunn av at kontrollen var ulovlig, men kun fordi

vilkårene for kontrollen ikke synes å foreligge. Departementet er av den oppfatning at det også i disse tilfellene alltid bør legges til grunn at dette har ført til alvorlig skade for vedkommende, men at selve erstatningssummen settes lavt.

En iverksatt telefonkontroll som i utgangspunktet er lovlig, kan etter som tiden går bli vurdert som ikke lenger hjemlet i kontrollloven. Såfremt iverksettelsen var lovlig, skal det etter departementets syn mer til for at det skal kunne sies at kontrollen har medført alvorlig skade for vedkommende.

Det bør ikke være et krav om at vedkommende skal kunne dokumentere et økonomisk tap som følge av overvåkingspolitiets virksomhet. Men det må dokumenteres at overvåkingspolitiets virksomhet har medført alvorlige skadevirkninger for vedkommende. Det skal i så fall fastsettes et engangsbeløp som erstatning, begrenset oppad til kr 100 000.

Departementet bemerker at en utbetaling etter loven er ment som en oppreisning.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at det skal kunne gis en billighetserstatning begrenset oppad til 100 000 kroner for personer som har lidd alvorlig skade som følge av at opplysninger er innhentet, registrert eller brukt uten hjemmel i gjeldende lov, forskrift eller instruks eller ved telefonkontroll der det ut fra en fornyet vurdering synes tvilsomt om vilkårene for kontrollen forelå. Dersom det er foretatt ulovlig romavlytting eller telefonavlytting uten beslutning i retten er flertallet enig med departementet i at det skal legges til grunn at dette har ført til alvorlig skade for vedkommende uavhengig av de faktiske skadevirkningene for søkeren.

Flertallet er enig i at erstatningens størrelse må vurderes opp mot hvilke skadevirkninger overvåkingspolitiets virksomhet har medført for vedkommende sett i relasjon til hvilke feil som er begått, og at erstatning skal gis både for økonomisk og ikke økonomisk skade. Flertallet vil presisere at det må ha forekommet alvorlig skade før det kan gis erstatning.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til sine felles merknader fra innstillingen til Lund-kommisjonen (Innst. S. nr. 240 (1996-97), s. 109):

«Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mener at økonomisk kompensasjon i visse tilfeller kan være aktuelt hvor enkeltpersoner har lidd økonomisk tap som følge av urettmessig overvåking eller registrering. Dette følger av alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. For personer som har lidd overlast, men hvor det ikke er mulig å påvise et økonomisk tap, kan erstatning søkes etter den nåværende ordning for billighetserstatning.»

Disse medlemmer støtter formålet om å gi erstatning til uskyldige personer som har lidd skade som følge av overvåkingspolitiets virksomhet, for eksempel ved urimelige vanskeligheter på arbeidsmarkedet eller i annen sosial sammenheng.

Disse medlemmer har merket seg høringsuttalelsene fra fylkesmannen i Oslo og Akershus om at i slike tilfeller bør uskyldig overvåkede kunne gis erstatning uansett om politiet hadde lovlig grunnlag for overvåkingen eller ikke. Disse medlemmer deler dette syn og peker på at når staten opptrer slik at uskyldige enkeltpersoner rammes hardt, burde erstatning kunne gis selv om formalitetene bak de skadevoldende tiltak var i orden. Erstatning burde gis der skade direkte eller indirekte skyldtes overvåkingspolitiets virksomhet og skadelidte selv ikke kunne sies å ha gjort de skadevoldende forhold naturlige. Erstatningsspørsmål burde kunne avklares uten innsyn i enkeltpersoners mapper.

7.5 Søknadsbehandlingen

Det foreslås at forvaltningslovens regler gis anvendelse med unntak av de særskilte regler om bl.a. saksbehandling og klage som følger av lovforslaget.

7.5.1 Hvem kan få innsyn?

En rett til å få innsyn bør i henhold til Lund-kommisjonens mandat begrenses til norske borgere. Departementet foreslår at også personer hjemmehørende i Norge gis en slik rett.

Flertallet i kontroll- og konstitusjonskomiteen uttalte at det i ekstraordinære tilfeller bør være åpning for at nære familiemedlemmer får en form for innsyn, hva enten den dreier seg om er død eller umyndiggjort. Riksadvokaten uttalte under høringen at alternativet «umyndig» burde utgå, og departementet slutter seg til dette.

Med nære familiemedlemmer forstås ektefelle/samboer eller barn og barnebarn samt foreldre til avdøde. Begrensningen til ekstraordinære tilfeller må innebære at det skal mye til før det åpnes for et slikt innsyn.

Flertallet i kontroll- og konstitusjonskomiteen fant ikke grunnlag for å vurdere en innsynsrett for partier eller organisasjoner i saker/opplysninger registrert om organisasjonen som sådan eller om medlemmer av organisasjonen. Etter departementets syn bør det være det enkelte medlem som kan få innsyn, og da bare i tilknytning til opplysninger om han/henne.

7.5.2 Krav til søknaden

Det skal ikke kunne søkes om erstatning før grunnlaget er dokumentert gjennom innsyn.

Enkelte høringsinstanser viser til at departementet har lagt til grunn at søknader ikke skal begrunnes, og advarer mot en slik regel. I den forbindelse blir det vist til erfaringene fra Sveits der svært mange søkte

innsyn uten å få medhold, noe som ble en kostbar ordning.

Departementet har lagt til grunn at den enkelte ikke bør være forpliktet til å tilkjenne hvilken virksomhet de mener kan ha berettiget overvåkingspolitiet til å innhente og registrere opplysninger om dem. Ved søknad fra nærstående må det imidlertid begrunnes hvorfor vedkommende mener å ha en rett til innsyn.

Ved en søknad om erstatning gjelder tilsvarende formkrav som ved innsyn.

7.5.3 Behandlende myndighet

Stortinget har ved sin behandling av innsynsspørsmålet lagt til grunn at en søknad om innsyn i første instans skal behandles av overvåkingspolitiet. Departementet antar imidlertid at en behandling av overvåkingspolitiet selv sannsynligvis vil medføre et større antall klagesaker enn hvis behandlingen legges til et nytt organ. Departementet ser det heller ikke som nærliggende at overvåkingspolitiet skal vurdere et spørsmål om erstatning. Departementet foreslår i stedet at det opprettes et eget organ, administrativt underlagt Justisdepartementet, til å behandle søknadene om innsyn og erstatning. Det foreslås at organet oppnevnes av Regjeringen for hele perioden innsynsretten gjøres gjeldende.

Det oppnevnes tre personer, en leder og to medlemmer, og departementet ansetter et sekretariat. Lederen skal være jurist fortrinnsvis med dommererfaring. Lederen, medlemmene og andre som vil bli engasjert i arbeidet forutsettes å være eller bli sikkerhetsklarert, og autorisert for nødvendig beskyttelsesgrad for behandling av gradert materiale. Søknadsbehandlingen skal være skriftlig, og behandlingsorganet skal foreta søk i alle søkbare dokumenter i overvåkingspolitiets arkiver og registre.

Departementet ser det som naturlig at overvåkingspolitiet får uttale seg om spørsmålet om innsyn, og dette tas inn i loven. Det skal bare bes om uttalelse i de saker hvor behandlingsorganet har kommet fram til at det skal gis innsyn.

Riksadvokaten mente at overvåkingstjenesten burde gis en formell klagerett i lovens § 11. Departementet mener at overvåkingspolitiets stilling ved innsynsspørsmålene ikke tilsier en slik rett, og bemerker at overvåkingspolitiet ikke bør ses på som en part ved spørsmålet om innsyn.

Dokumentene det gis innsyn i vil i de fleste tilfeller være gradert. Hovedregelen er at det er utstedende myndighet som skal avgjøre spørsmålet om avgradering, men departementet foreslår at spørsmålet om avgradering etter loven foretas av behandlingsorganet selv.

Overvåkingsentralen uttaler om dette at en slik ordning tilsier at man sørger for å innhente tjenestens syn på graderingsspørsmålet, og reiser spørsmål ved om behandlingsorganet kan gis kompetanse til å av-

gradere dokumenter fra utenlandske samarbeidende tjenester. Departementet er av den oppfatning at behandlingsorganet kan avgradere også slike dokumenter såfremt behandlingsorganet gis en slik rett i lovs form.

Det foreslås at det lovfestes et unntak fra aktuelle taushetspliktregler vedrørende de opplysninger det blir gitt innsyn i.

Søkeren skal skriftlig få melding om at det gis innsyn sammen med vedlegg av de aktuelle dokumenter. Det skal opplyses om muligheten for å påklage behandlingsorganets vedtak innen to måneder, og om muligheten til å søke om erstatning. Slik søknad må framsettes innen tre måneder.

Spørsmålet om retten til å få bekreftet eller avkreftet at man har en «mappe» hos overvåkingspolitiet, er ikke tatt opp av Stortinget. Departementet viser til at det åpnes for fullt innsyn i dokumenter/opplysninger som er registrert før 25. november 1977. Dette innebærer også at personer som ikke er registrert, bør gis rett til en negativ opplysning med hensyn til registrering før dette tidspunkt, med mindre unntaksreglene i § 2 kommer til anvendelse.

Departementet ser problemer med å gi en generell rett til alle om å få vite om man er registrert eller ikke også etter 1977 fordi dette vil kunne blottlegge overvåkingspolitiets arkiver og registre med hensyn til hvilke personer overvåkingspolitiet etter dette tidspunkt har funnet grunn til å følge med på.

Datatilsynet uttaler at når det gjelder innsyn for registrering som ikke har vært instruksstridig, ser tilsynet de hensyn som taler for at innsyn ikke kan gis i disse sakene. Landsorganisasjonen uttaler imidlertid at de er uenig med departementets forslag om at det ikke skal gis opplysninger om hvorvidt en person har vært overvåket eller ikke, også etter 1977.

I de tilfeller hvor vedkommende er registrert etter tidsskillet, men kun i personkontrollsammenheng, bør det bare opplyses om at det er registrert opplysninger om vedkommende i personkontrollsammenheng.

Behandlingen av søknader om erstatning skal være skriftlig. Søknader som framsettes etter fristen på tre måneder skal som en hovedregel ikke behandles. Behandlingsorganets vedtak skal være skriftlig, samt opplyse om muligheten for klage. Slik klage må framsettes til klageorganet innen to måneder.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at Stortinget, ved sin behandling av innsynsspørsmålet, har lagt til grunn at en søknad om innsyn i første instans skal behandles av overvåkingspolitiet. Departementet antar imidlertid at en behandling av overvåkingspolitiet selv sannsynligvis vil medføre et større antall klagesaker enn hvis behandlingen legges til et nytt organ.

Flertallet støtter departementets syn om at en ikke ser det som nærliggende at overvåkingspolitiet skal vurdere et spørsmål om erstatning, og er enig i departementets forslag om at det opprettes et eget organ, administrativt underlagt Justisdepartementet, til å behandle søknadene om innsyn og erstatning. Det foreslås at organet oppnevnes av Regjeringen for hele perioden innsynsretten gjøres gjeldende.

Flertallet er også enig med departementet i at det er naturlig at overvåkingspolitiet får uttale seg om spørsmålet om innsyn, og dette tas inn i loven. Det skal bare bes om uttalelse i de saker hvor behandlingsorganet har kommet fram til at det skal gis innsyn.

Flertallet viser til at Riksadvokaten mente overvåkingstjenesten burde gis en formell klagerett i lovens § 11. Departementet mener at overvåkingspolitiets stilling ved innsynsspørsmålene ikke tilsier en slik rett, og bemerker at overvåkingspolitiet ikke bør ses på som en part ved spørsmål om innsyn. Flertallet er enig i dette.

Det foreslås i proposisjonen at behandlingsorganet selv får en rett til å avgradere dokumenter det gis innsyn i. Overvåkingsentralen uttaler om dette at en slik ordning tilsier at man sørger for å innhente tjenestens syn på graderingsspørsmålet, og reiser spørsmål ved om behandlingsorganet kan gis kompetanse til å avgradere dokumenter fra utenlandske samarbeidende tjenester. Flertallet støtter departementets oppfatning om at behandlingsorganet kan avgradere også slike dokumenter såfremt behandlingsorganet gis en slik rett i lovs form, og tar til etterretning at departementet har fått opplyst fra Forsvarsdepartementet at forsvarssjefen vil kunne stå til disposisjon som rådgiver for behandlingsorganet vedrørende avgradering av dokumenter gradert i henhold til sikkerhetsinstruksen § 4, pkt. 6. Flertallet viser også her til overvåkingspolitiets uttalerett.

Flertallet viser videre til at departementet foreslår at retten til å få negativ opplysning mht. registrering, dvs. til å få vite at det ikke er registrert opplysninger om en selv, skal følge samme tidsmessige avgrensning som ordningen for øvrig, med et skille før og etter 1977. Dette begrunnes med at innsyn i opplysninger som er registrert etter 1977, vil kunne blottlegge overvåkingspolitiets arkiver og registre med hensyn til hvem politiet har fulgt med på. Flertallet slutter seg til den foreslåtte avgrensningen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til høringsnotatet fra Overvåkingsentralen, der det fremgår at det kan reises spørsmål om et behandlingsorgan som det foreslåtte kan gis kompetanse til å avgradere dokumenter fra utenlandske samarbeidende tjenester, NATO-dokumenter eller andre internasjonale dokumenter. Disse medlemmer mener at det er et svært alvorlig spørsmål som her reises av Overvåkingsentralen,

og vil vektlegge at Norge ikke bør lage ordninger som kan svekke vår troverdighet i forhold til utenlandske samarbeidende tjenester som overvåkingspolitiets arbeid er avhengig av. Disse medlemmer har merket seg at departementet vil bruke Forsvarssjefen som rådgiver vedrørende avgradering av dokumenter gradert i henhold til sikkerhetsinstruksen § 4 pkt. 6. Disse medlemmer mener at det må være en selvfølge at også overvåkingspolitiets synspunkter innhentes i disse spørsmålene. Disse medlemmer mener videre at synspunktene fra overvåkingspolitiet og Forsvarssjefen må tillegges avgjørende vekt i alle spørsmål som gjelder nedgradering av dokument fra samarbeidende tjenester.

Disse medlemmer viser til at Oslo statsadvokatembeter i sin høringsuttalelse sterkt advarer mot den foreslåtte regelen om at søknader ikke skal begrunnes, fordi det utvilsomt vil føre til et betydelig antall innsynsbegjæringer som ikke vil føre frem. Både Oslo statsadvokatembeter og regionpolitimesteren ved Regionsentral Vestlandet viser til det store antall søknader som den sveitsiske innsynsretten førte til. Disse medlemmer frykter at den ordningen departementet legger opp til vil føre til et stort antall søknader der motivene er ren nysgjerrighet. I Sveits, som har 6,5 mill. innbyggere, førte innsynsordningen til 350 000 søknader om innsyn. Ingen erstatningssaker ble ført for domstolene, og kun noen ganske få av de 160 som søkte om det fikk billighetserstatning. Ordningen kostet den sveitsiske stat ca. 550 mill. kroner.

Disse medlemmer deler frykten for at også den norske ordningen kan føre til langt flere søknader enn det departementet forventer, at den vil påføre den norske stat betydelige kostnader, og at den dessuten vil kreve store ressurser fra overvåkingspolitiet som etter den foreslåtte ordningen skal ha uttalerett og dessuten må bidra til å legge forholdene til rette for behandlingsorganet. Disse medlemmer mener at disse ressursene i stedet bør brukes til overvåkingspolitiets viktige arbeid, blant annet med å forebygge og bekjempe internasjonal terrorisme.

7.6 Klage

Flertallet i kontroll- og konstitusjonskomiteen har ved vurderingen av innsynsspørsmålet, jf. Innst. S. nr. 240 (1996-97), uttalt at det mener klagerett på avslag om innsyn bør gis til et organ utenfor Justisdepartementet, og at det bør vurderes hvorvidt EOS-utvalget eventuelt skal tillegges en slik oppgave.

Departementet antar at arbeidsbelastningen blir betydelig og at dette, i tillegg til den kontrollvirksomheten som er tillagt utvalget, vanskelig praktisk kan forenes.

EOS-utvalget er stort sett er enig i departementets vurderinger av dette spørsmålet. Etter EOS-utvalgets oppfatning bør det overveies om det bør inntas en presisering i innsynsloven at utvalget ikke skal føre kon-

troll med enkeltsaker som innsynsorganene har tatt stilling til. Det bør etter EOS-utvalgets oppfatning overveies en form for ordning som gjør det mulig for utvalget å få opplyst hvem som har fremmet sak for innsynsorganene.

Departementet er av den oppfatning at klageorganets avgjørelse ikke skal kunne bringes inn for EOS-utvalget. Såfremt EOS-utvalget mottar en slik henvendelse må den avvises. På den annen side ser departementet det som hensiktsmessig at EOS-utvalget får kopi av behandlingsorganets avgjørelser.

Departementet er enig i at en klage ikke bør rettes til Justisdepartementet, og foreslår at det opprettes en egen klagenemnd til å behandle klager over behandlingsorganets vedtak.

Klagenemnda foreslås opprettet med tre medlemmer som oppnevnes av Regjeringen. Nemnda bør ledes av en dommer eller person med dommererfaring. Lederen, medlemmene og andre som blir engasjert i arbeidet, forutsettes å være eller bli sikkerhetsklarert og autorisert for nødvendig beskyttelsesgrad.

Behandlingen av klagen skal være skriftlig. Får klager medhold i rett til innsyn, sendes saken tilbake til behandlingsorganet for videre behandling, og med underretning til klager.

Hvis klagenemnda konkluderer med at det foreligger «alvorlig skade», skal det fastsettes en erstatningssum begrenset oppad til kr 100 000. Klagenemndas vedtak er endelig, og kan ikke påklages videre.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har ingen kommentarer til departementets forslag når det gjelder klagebehandling.

7.7 Domstolene

Klager vil ha muligheten til å bringe spørsmålet om klagenemndas vedtak er gyldig inn for domstolene ved sivilt søksmål.

Domstolene kan prøve om det foreligger myndighetsmisbruk, feil i rettsanvendelsen, saksbehandlingsfeil, eller feil i det faktiske grunnlaget. Dessuten kan domstolen tilkjenne erstatning til personer som har vært skadelidende ved at avgjørelsesorganet har gjort en feil.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at en klager skal kunne bringe spørsmålet om klagenemndas vedtak er gyldig inn for domstolene ved sivilt søksmål.

7.8 Makulering

7.8.1 Makuleringsstopp

For å kunne gjennomføre en begrenset innsynsrett i overvåkingspolitiets arkiver og registre, er det en forutsetning at ikke materiale som finnes her makuleres før innsynsretten opphører.

Det er gitt følgende retningslinjer for makulering:

- Ingen saker opprettet i perioden 1945 - 8. mai 1996 skal makuleres.
- Saker opprettet etter 8. mai 1996 behandles i samsvar med bestemmelsene i overvåkingsinstruksen § 5.
- Overflødige kopier/gjenparter fra hele perioden kan makuleres.

Makuleringsstoppen vedrørende de dokumenter som omfattes av innsynsordningen vil bli opprettholdt inntil innsynsordningen er avsluttet. Departementet ser ikke behov for å regulere dette nærmere i lovforslaget.

Forut for innføring av makuleringsstoppen i 1994 i forbindelse med Lund-kommisjonens oppnevning, er det foretatt makulering i henhold til gjeldende instruks. Lund-kommisjonen opplyser at det i årene fra 1963 til 1994 er makulert til sammen 34 000 saker på norske borgere.

7.8.2 Sletting/makulering av uriktige opplysninger

Departementet foreslo i høringsutkastet at dokumenter eller opplysninger i dokumenter som det ble gitt innsyn i, burde kunne kreves makulert eller på annen måte slettet av den som er gitt innsyn. Også behandlingsorganet burde ha et selvstendig ansvar for at slike dokumenter eller opplysninger ble makulert.

Riksarkivaren har vært svært uenig i en slik rett, og har vist til at det aktuelle materialet representerer en svært viktig og spesiell samfunnsprosess som synes så sentral i den politiske utvikling og debatt i etterkrigstida at materialet bør bevares i sin helhet. Riksarkivaren tilrår at man som alternativ til sletting/makulering avleverer alt materialet i forseglet stand til Riksarkivet.

Departementet har kommet til at de fleste hensyn taler for at det ikke gis en rett til den enkelte til å få makulert dokumenter eller opplysninger i dokumenter, og legger da særlig vekt på at en slik makuleringsrett vil skade mulighetene for i framtiden å studere og eventuelt granske enkeltsaker eller epoker i norsk overvåkingspolitisk historie. En avlevering til Riksarkivet forutsetter at materialet blir behandlet etter nærmere etiske retningslinjer som sikrer at de personvernmessige og sikkerhetsmessige hensyn ivaretas.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at det er en forutsetning for gjennomføringen av innsynsretten

at materiale som finnes i overvåkingspolitiets arkiver og registre ikke makuleres før innsynsretten opphører slik at den som er omtalt har fått anledning til innsyn, og slutter seg til det regelverket som departementet har utformet for å forhindre makulering.

Flertallet viser til at departementet i høringsutkastet foreslo at dokumenter eller opplysninger i dokumenter som det ble gitt innsyn i burde kunne kreves makulert eller på annen måte slettet av den som er gitt innsyn. Riksarkivet har hatt sterke innvendinger mot dette.

Flertallet har merket seg at Riksarkivaren har vist til at det aktuelle materialet representerer en svært viktig og spesiell samfunnsprosess som synes så sentral i den politiske utvikling og debatt i etterkrigstida at materialet bør bevares i sin helhet. Riksarkivaren tilrår at man som alternativ til sletting/makulering avleverer alt materialet i forseglett stand til Riksarkivet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet har forståelse for Riksarkivarens synspunkter, men vil på den annen side vise til at med den makulering som har foregått, vil det materialet som på denne måten kan overlates Riksarkivet under ingen omstendigheter gi et fullstendig bilde av situasjonen. Dermed vil også materialets historiske verdi forringes. Mot en videre oppbevaring taler hensynet til de som urettmessig har fått registrert opplysninger om seg, idet disse medlemmer forutsetter at det vil være en betingelse for makulering at opplysningene er uriktige, eller er innsamlet ved en ulovlig metode. Disse medlemmer mener det vil være urimelig om de som etter mange år får bekreftet en mistanke om ulovlig overvåking, må akseptere at de innsamlede opplysningene fortsatt skal finnes i offentlige arkiver, og mener det i lovverket bør gis en mulighet til å kreve makulering.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag som gir den som er gitt innsyn etter innsynsloven mulighet til å kreve makulering/sletting av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til sine merknader under kap. 7.1 som legger til grunn at overvåkingspolitiet ajourfører sine registre slik at upålitelige eller uriktige opplysninger kan slettes. Videre legges til grunn at kontrollutvalget vil påse at ulovlig innhentede opplysninger blir slettet.

Disse medlemmer deler på denne bakgrunn ikke Riksarkivarens syn.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet støtter departementet i at de fleste hensyn taler for at det ikke gis en rett til den enkelte å få makulert dokumenter eller opp-

lysninger i dokumenter, og legger da særlig vekt på at en slik makuleringsrett vil skade mulighetene for i framtiden å studere og eventuelt granske enkeltsaker eller epoker i norsk overvåkingspolitisk historie. En avlevering til Riksarkivet forutsetter at materialet blir behandlet etter nærmere etiske retningslinjer som sikrer at de personvernmessige og sikkerhetsmessige hensyn ivaretas. Disse medlemmer mener det bør nedtegnes på det aktuelle dokumentet at de opplysninger dokumentet inneholder er uriktige.

7.9 Forslagets omfang

Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttalte i Innst. S. nr. 240 (1996-97) at innsynsretten skulle være begrenset til saker i perioden 1945 - 8. august 1996 og at dette burde være en tidsbegrenset ordning, f.eks. avgrenset til tre år.

Regjeringsadvokaten uttalte under høringen at det syntes like nærliggende å ha en ettårsfrist som en treårsfrist.

Departementet har lagt komiteens syn til grunn for forslaget.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, slutter seg til departementets forslag med hensyn til omfanget av ordningen.

8. ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER

Det forventes at behandlingsorganet og klagenemnda må virke i 3-5 år.

Departementet har anslått at administrasjonen av ordningen vil beløpe seg til ca. 5 mill. kroner pr. år. I tillegg anslås det at for hele perioden vil det bli utbetalt erstatning med totalt 20 mill. kroner.

Overvåkingspolitiet vil få merutgifter i forbindelse med en uttalelsesrett til behandlingsorganet, og behandlingsorganets bruk av tjenestens arkiver og registre, anslått til i alt åtte årsverk og samlet kr 4 000 000.

Utgifter til lokaler og nødvendig kontorutstyr for behandlingsorganet og klagenemnda er beregnet til ca. kr 740 000 pr. år.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, tar til etterretning de administrative og økonomiske konsekvenser som er foreslått i proposisjonen, og forutsetter at departementet kommer tilbake til Stortinget med de nødvendige forslag til bevilgninger.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil påpeke at det er til-

nærmet umulig å foreta noen gjetning over hvor mange søknader som kan forventes med bakgrunn i Regjeringens forslag til innsynslov, og frykter at de administrative og økonomiske konsekvensene kan bli langt alvorligere enn det departementet regner med. Disse medlemmer vil i den forbindelse vise til erfaringene fra Sveits, som har et folketall ca. 50 pst. større enn Norges, og som mottok hele 350 000 søknader.

Disse medlemmer vil understreke at det, dersom loven blir vedtatt, vil være behov for å tilføre overvåkingspolitiet nye stillinger, slik at innsynsloven ikke begrenser overvåkingspolitiets effektivitet i det viktige arbeidet overvåkingspolitiet er satt til å utføre. Når innsynsperioden er over mener disse medlemmer at de nye stillingene bør brukes til en generell styrking av overvåkingspolitiet.

9. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag som gir den som er gitt innsyn etter innsynsloven mulighet til å kreve makulering/sletting av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger.

10. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til proposisjonen og råder Odelstinget til å gjøre følgende

vedtak til midlertidig lov

om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre (innsynsloven).

Kapittel I. Rett til innsyn og erstatning

§ 1 Rett til innsyn

Norsk borger eller person hjemmehørende i Norge har, hvis ikke annet følger av loven her, rett til innsyn i opplysning om vedkommende som er registrert i overvåkingspolitiets arkiver og registre. For opplysning som er registrert etter 25. november 1977, gjelder innsynsretten likevel bare når

- a) innhenting, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lov, forskrift eller instruks, eller
- b) innhenting av opplysninger er skjedd ved telefonkontroll besluttet av retten, og det etter en vurdering av de nå tilgjengelige dokumenter kan synes tvilsomt om vilkårene for å foreta telefonkontroll var oppfylt.

Hvis den som opplysningen gjelder er død, kan nærstående gis innsyn når vilkårene forøvrig er oppfylt og det etter en samlet vurdering finnes rimelig.

Innsynsretten er begrenset til søkbare dokumenter som er registrert i overvåkingspolitiets arkiver og registre i perioden 8. mai 1945 til 8. mai 1996.

Med dokument menes også opplysninger lagret ved elektroniske hjelpemidler. Med søkbare dokumenter menes alle dokumenter som er gjenstand for manuelle eller elektroniske søk i overvåkingspolitiets arkiver og registre.

Søknad om innsyn må settes fram innen 3 år etter ikrafttreden av loven her.

§ 2 Unntak fra innsynsretten

Det skal ikke gis innsyn i et dokument eller en opplysning i et dokument når slikt innsyn kan skade forholdet til fremmed stat eller når sikkerhetsmessige eller personvernmessige hensyn tilsier at det gjøres unntak fra innsynsretten. Innsyn skal alltid nektes hvis slikt innsyn vil gi kjennskap til kilder eller navn på tjenestemenn i overvåkingspolitiet, navn på dommere i telefonkontrollsaker, kan skade forholdet til samarbeidende tjenester eller forøvrig gi kjennskap til overvåkingspolitiets lovlige metoder på en måte som kan hindre gjennomføringen av overvåkingstjenestens oppgaver.

Det skal gis delvis innsyn i et dokument hvis det kan gis på en slik måte at opplysninger av den ovennevnte art skjermes fra innsyn. Dette gjelder likevel ikke når den del det kan gis innsyn i, gir et åpenbart misvisende bilde av dokumentet eller registreringens innhold.

§ 3 Rett til erstatning

Norsk borger eller person hjemmehørende i Norge som har fått innsyn etter § 1 jf § 2 har rett til erstatning med inntil kr 100 000 hvis vedkommende har lidd alvorlig skade som følge av at

- a) opplysning er innhentet, registrert eller brukt uten hjemmel i gjeldende lov, forskrift eller instruks, eller
- b) vedkommende har vært utsatt for telefonkontroll etter beslutning av retten, og det etter en vurdering av de nå tilgjengelige dokumenter kan synes tvilsomt om vilkårene for å foreta telefonkontroll var oppfylt.

Erstatning etter loven her kommer til fradrag i en eventuell erstatning etter de alminnelige erstatningsregler.

Departementet kan fastsette nærmere regler om utmåling av erstatning.

Kapittel II. Behandlende myndigheter

§ 4 Behandlingsorgan

Kongen oppnevner et organ til å behandle søknader om innsyn og erstatning. Organet skal bestå av en leder og to medlemmer, alle med personlig stedfortreder.

Departementet ansetter et sekretariat til å forberede sakene for organet.

§ 5 Klagenemnd

Kongen oppnevner en klagenemnd til å behandle klage på behandlingsorganets vedtak. Klagenemnda skal bestå av en leder og to medlemmer, alle med personlig stedfortreder.

Kapittel III. Saksbehandling og klage

§ 6 Forvaltningsloven

Når ikke annet er bestemt, gjelder forvaltningslovens regler for behandling av saker etter loven her.

§ 7 Krav til søknad om innsyn

Søknad om innsyn skal være skriftlig og inneholde søkerens navn, fødselsdato og bopelsadresse. Det må fremgå klart at det søkes om innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre. Hvis det søkes om innsyn i opplysning om en nærstående person, jf § 1 annet ledd, skal søknaden begrunnes.

§ 8 Behandling av søknad om innsyn

Saksbehandlingen skal være skriftlig. Innkomne søknader skal behandles så raskt som mulig. Søkeren skal snarest skriftlig få beskjed om at søknaden er mottatt og om hvor lang tid det er forventet at behandlingen vil ta. Hvis en søknad ikke tilfredsstillende kravet til søknaden, skal søkeren gjøres oppmerksom på dette og gis anledning til å rette søknaden innen en rimelig frist.

Behandlingsorganet skal foreta søk, elektronisk og manuelt, i alle søkbare dokumenter i overvåkingspolitiets arkiver og registre på bakgrunn av de opplysninger som framkommer i søknaden.

Behandlingsorganet skal ta stilling til om vilkårene for innsyn i § 1 er oppfylt, og om det må gjøres helt eller delvis unntak etter § 2.

Alle dokumenter som det gis innsyn i skal være ugraderte. Behandlingsorganet kan selv foreta avgradering av dokumenter det gis innsyn i.

Bestemmelser om taushetsplikt er ikke til hinder for at søkeren gis innsyn i opplysninger om seg selv, eller, i tilfeller som omhandlet i § 1 annet ledd, en nærstående, i henhold til denne lov.

Overvåkingsentralen skal før behandlingsorganet fatter vedtak om rett til innsyn, etter en nærmere frist satt av behandlingsorganet, få uttale seg om innsynsspørsmålet. Overvåkingsentralens uttalelse er unntatt fra reglene om innsyn i forvaltningslovens §§ 18 og 19.

Søkeren skal få en skriftlig melding om behandlingsorganets vedtak. Hvis det gis innsyn, skal kopi av de aktuelle dokumenter legges ved meldingen.

Det skal opplyses om adgangen til å påklage behandlingsorganets vedtak, og at søksmålsadgangen tapes hvis ikke vedtaket påklages.

Hvis innsyn gis, skal det også opplyses om retten til å søke om erstatning.

Meldingen skal sendes rekommandert til søkeren.

§ 9 Krav til søknad om erstatning

Søknad om erstatning skal være skriftlig og inneholde søkerens navn, fødselsdato og bopelsadresse. Det må på bakgrunn av tidligere søknad om innsyn og vedtak om innsyn, sannsynliggjøres at vedkommende har lidd alvorlig skade som følge av at innhenting, registreringen eller bruken av opplysningen manglet hjemmel i gjeldende lovbestemmelser, forskrift eller instruks, eller at det er iverksatt telefonkontroll etter rettens beslutning, men hvor det etter en vurdering av de nå tilgjengelige dokumenter kan synes tvilsomt om vilkårene for å foreta telefonkontroll var oppfylt.

Begjæringen må fremsettes for behandlingsorganet innen 3 måneder etter at søkeren mottok vedtak om rett til innsyn.

§ 10 Behandling av søknad om erstatning

Ved behandling av søknad om erstatning gjelder § 8 første ledd, syvende ledd første punktum, åttende ledd og tiende ledd tilsvarende.

Behandlingsorganet skal ta stilling til om vilkårene for å få erstatning i § 3 er oppfylt, og fastsette erstatningens størrelse. Det skal ved erstatningsfastsettelsen blant annet tas hensyn til innhentingens eller registrerings art, bruk, omfang, varighet og sannsynlige skader for den enkelte, jf. § 3.

§ 11 Klage

Behandlingsorganets vedtak i sak om innsyn eller erstatning, kan påklages til klagenemnda. Fristen for å klage er 2 måneder fra det tidspunkt melding om vedtaket er kommet fram til søkeren.

Behandlingsorganets avgjørelse eller klageorganets avgjørelse kan ikke bringes inn for Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste.

§ 12 Behandling av klage

Ved behandling av klage over vedtak i sak om innsyn, gjelder § 8 første ledd, tredje ledd, syvende ledd første punktum og tiende ledd tilsvarende. Får klager medhold, skal saken sendes tilbake til behandlingsorganet for videre behandling med underretning til klager.

Ved behandling av klage over vedtak i sak om erstatning, gjelder § 10 tilsvarende.

Kapittel IV. Ikrafttreden m.v.*§ 13 Svalbard*

Loven gjelder også for Svalbard.

§ 14 Forskrifter

Departementet kan gi regler som utfyller loven her.

§ 15 Ikrafttreden og opphør

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer, og gjelder inntil alle søknader om innsyn og erstatning etter denne lov er behandlet og Kongen har fastsatt at loven ikke lenger gjelder.

Oslo, i justiskomiteen, den 4. februar 1999.

Kristin Krohn Devold,
leder.

Jan Simonsen,
ordfører og sekretær.